

އައްސުލްޠާން މުޙައްމަދު އިބްނު ޢަބްދުﷲ
ސިރީ ދިރިބަވަނަ އާދީއްތަ މަހާރަދުން

ނަންފުޅު: އައްސުލްޠާން މުޙައްމަދު އިބްނު ޢަބްދުﷲ

ކޮއީ ނަންފުޅު: ސިރީ ދިރިބަވަނަ އާދީއްތަ މަހާރަދުން

ބައްޕާފުޅު: ހުސެއިން ނާއިބް

މަންމާފުޅު: ހުސްނާ މަލާޒިހަލީ

ބޭފުޅުން: ހުސެއިން ނާއިބް

ރަސްކަންކުރެއްވީ: 536ހ - 571 ހ (1142މ -1176މ)،

މުއްދަތަކީ 35 އަހަރު

އައްސުލްޠާން މުޙައްމަދު އިބްނު ޢަބްދުﷲ ސިރީ ދިރިބަވަނަ އާދީއްތަ މަހާރަދުން ރަސްކަމުން އިސްތިޢުފާދެއްވީ، އޭގެ ފަހުން ތަޚުތުގައި އިންނެވީ، އެރަދުންގެ މައިދުރުގެ ބޭބޭފުޅު ސިރީ މަހާބަރަނަ މަހާރަދުން އަވަހާރަވުމުންނެވެ. ރަސްކަމުން އިސްތިޢުފާދެއްވިއިރު މިރަދުންނަކީ ބޮޑުސްތާކެވެ. ނަންފުޅަކީ ސިރީ ދިރިބަވަނަ އާދީއްތަ މަހާރަދުންނެވެ.

މިރަދުން އިސްލާމްދީން ޤަބޫލުކުރެއްވީ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރަސްއިރުމުން އެދިހަނާން އަމުރުކުރުމަކާއި ހިޖުރައިން 548 ވަނަ އަހަރުގެ ރަބީޢުލްއާޚިރު މަހުއެވެ. މިދުވަހަކީ ރަބީޢުލްއާޚިރު މަހުގެ ދުވަސް ކަމުގައި ދިވެހިން ބަލަމުން އައިސްފައިވެއެވެ.

މިރަދުން އިސްލާމްވެވަޑައިގަތީ އަބުލްބަރަކާތު ޔޫސުފު އަލްބަރުބަރީގެ އަތްޕުޅު މައްޗަށެވެ. އޭގެ ފަހުން ރަދުންގެ އާއިލާގެ ބޮޑުންނާއި ވަޒީރުން އިސްލާމްވެވަޑައިގަތެވެ.

މިޔާދީން 1343 ވަނަ އަހަރު ދިވެހިރާއްޖެއަށް ވަޑައިގަތް މަޝްހޫރު ސައްޔާޙު، އިބްނު ބަޠޫޠާ، ޝިހާބުއްދީން ރަދުން ހުކުރު މިސްކިތުގައި ބަރައްޖަވައިފައިވާ ހިލާ ބައްލަވައިފައި، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރަދުން އިސްލާމްވެވަޑައިގަތީ "އަބުލް ބަރަކާތުލް ބަރުބަރީ" ގައިން ބޭކަލުންގެ އަތްޕުޅުމަތިން ކަމަށް އުފާލާގައި ލިޔެފައިވާ ކަމުގައި ތާރީޚުތަކުގައިވެއެވެ. އުފާލާގައި އުކާލާ ފޮތުގެ ނަންފުޅުގައި "ރިހްލާ" ހިމެނިފައިވާކަމަށް، މިބޭކަލުގެ ނަންފުޅުގައި ރިހްލާ ވެސް ހިމެނޭކަން ޔަޤީންކުރެވެއެވެ.

އަބުލް ބަރަކާތު ޔޫސުފް އަލްބަރުބަރީ ވަޑައިގެންނެވިފައިވާ މެދުޒިޔާރަތް

މިރަދުން އިސްލާމް ވެވަޑައިގަތުމުން ފަހު، ރަދުން އިޙްތިޔާރުކުރެއްވި ނަންފުޅަކީ، އައްސުލްޠާން މުޙައްމަދު އިބްނު ޢަބްދުﷲ އެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދިރިއުޅުއްވި ހުކުރު މިސްކިތް ބިނާކުރެއްވި އައްސުލްޠާން މުޙައްމަދު އިބްނު ޢަބްދުﷲ ގެ އަމުރުފުޅުގެމަތީން. އެމިސްކިތް ބިނާކުރައްވާފައި މިހާރުވެސް ހުކުރު މިސްކިތް އަރާމުގައެވެ. މިކަން އަދުގެ ސަނަދުތަކުން އެނގެއެވެ، އެހެނަސް މިސްކިތް ބައްލަވާފައި، އައްސުލްޠާން އަހުމަދު ޝިހާބުއްދީން 738ހ. (1338މ.) ވަނަ އަހަރު، އެމަނިކުފާނު ހުކުރު މިސްކިތް އަލުން ބިނާކުރެއްވުމަށް ފަހު، އެމިސްކިތުގައި ބަރައްޖަވި ހިލާގައި، އައްސުލްޠާން މުޙައްމަދު އިބްނު ޢަބްދުﷲ އާއި އެރަދުންގެ އަނބި "ސިރީކަލާ" ގެ އަމުރުފުޅަކަށް، އަލްވަޒީރު ޝަނާވިރާޒާ ފުރަތަމަ ހުކުރު މިސްކިތް ބިނާކުރެއްވި ވާހަކަ ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ. އައްސުލްޠާން އަހުމަދު ޝިހާބުއްދީން ބިނާކުރެއްވި ހުކުރު މިސްކިތުގައި ބޭރުގެ ފާރުގައި، ހުކުރުގެ ފުރަތަމަ އިސްލާމް ރަސްގެފާނުގެ ނަންފުޅު ލިޔުއްވައިފައި ވަނީ، "އައްސުލްޠާން ދަރުމަވަންތަ މުޙައްމަދު ބިން ޢަބްދުﷲ" މިފަދައިންނެވެ. ލަފާކުރެވޭގޮތުގައި "ދަރުމަވަންތަ" މިލަޤަބުން ގޮވާފައި މިވަނީ ދަރުމަވަންތަ، ކުޑަފުރި، އިންސާފުވެރި، މިފަދަ ސިފަތަކެވެ. މިއީ ސިފަފުޅުތަކަށް ބަލައި ދިވެހިންގެ ތެރޭގައި މިރަދުން މަޝްހޫރުވެފައިވަނީ "ދަރުމަވަންތަ ރަސްގެފާނު" ގެ ނަންފުޅުންނެވެ.

ދަރުމަވަންތަ މަހާރަދުންނަކީ، ދިވެހިރާއްޖޭގައި ރަސްކަންކުރެއްވި އާއިލާތަކުގެ ތެރެއިން މިހާތަނަށް އެންމެ ދިގު ތަޚުތުގައި އާއިލާގޮތުން، ދިވެހި އާއިލާގެ ނަންފުޅު އެންމެ ދިގު ރަދުންނެވެ. ދިވެހި އާއިލާއަކީ މާލޭ އާއިލާގެ ނަމުންވެސް ބައެއް މުޙައްމަދުން ނިސްބަތްކުރައްވާފައިވެއެވެ. ދަރުމަވަންތަ ރަސްގެފާނު 12 އަހަރު ބޮޑުސްތާކުރަށްގައި ރަސްކަންކުރެއްވުމަށް ފަހު، 13 އަހަރު ވަންދެން އިސްލާމްދީނުގައި ރަސްކަންކުރެއްވި ކަމަށް ތާރީޚުތަކުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ބާރުތަކާއި ދިރިއުޅުއްވެވެ. ނަމަވެސް ރައްޔިތު އިސްލާމްވުމަށް ބާރުގެ 42 އަހަރު ފަހުން، މިޔާދު ސަނަދުން 1195/96 ވަނަ އަހަރު ދިރިއުޅުއްވާ އިސްދޫ ލޯމާފާނާއި 1196/97 ވަނަ އަހަރުގައި ދިރިއުޅުއްވާ ދަނބިދޫ ލޯމާފާނުގައި ވަޢުދުފުރުމާނުން ބަޔާންވެ، މިރަދުން ރަސްކަންކުރެއްވީ 35 އަހަރެވެ. ބާރީގެ ގޮތުން ބަޔާންވެ، މިރަދުންގެ ރަސްކަމާ ކައިރި ދުވަސްވަރެއްގައި ދިރިއުޅުއްވާ ރަސްމީ ދިރިއުޅުން މިދުނިޔެއިން ދު ލޯމާފާނު ފާއި، އެންމެ އިޝާރާތް ހުރި ދިރިހުރި ލޯމާފާނު ކަމުގައި ބެލެވިފައިވެއެވެ. މިލޯމާފާނުތަކުގެ މަޢުލޫމާތުތަކުގެ މައްޗަށް ބުރަވެވުން، 12 ވަނަ ގަރުނުގެ ބޭރުގައި ރަސްކަންކުރެއްވި ބޭބޭފުޅުން ރަސްކަމުގެ މުއްދަތު ބަލައި ހިސާބުކުރުމުން އެނގެނީ، މިރަދުން ރަސްކަމަށް އިސްތިޢުފާ ދީފައިވާ 1142 ވަނަ އަހަރު ހާޟިރުގައި ކަމަށާއި، އެރަދުން ވޭތުވި ނުވަތަ އަވަހާރަވެ އޭގެ 35 އަހަރު ފަހުން، 1176މ. ވަނަ އަހަރުހާޟިރުގައި ކަމެވެ.

އިސްލާމް ފަތުރައިގަތުމަށް ފަހު، އެރަށުން ރަސްކަލުން ކުރެއްވީ ހިތާމަ އަރަތަ ކަމުގެ ތާރީޚުތަކުގައި ލިޔެވިފައެއް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް އެ ދުވަސް ތާރީޚުތަކުގައި ލިޔެވިފައިވާ މަޢުލޫމާތުތަކަށް ބަލައިގެން އުމުރުތަކުގެ ބަލައިލުމަކީ، މިތަކުރުން ބެލެސްބެލުންތަކުގައި ރަސްކަލުން ކުރެއްވި ގޮތުގެ ނަމޫނާ 11 އަހަރު ކަމަށާއި އިސްލާމް ފަތުރައިގަތުމުގެ ރަސްކަލުން ކުރެއްވި ގޮތުގެ ނަމޫނާ 24 އަހަރުކަން އެނގެއެވެ.

މިޒަމާނު ސަނަދުން 12 ވަނަ ޤަރުނަށް ދުނިޔޭގެ އެކި ތަންތަނަށް ހާއްސަކޮށް އެތެރެވެރިކަމާއި އިންޑިޔާ ކަނޑުގެ އައްސޭރިއާއި ރަށްރަށަށް ދިޔަ އިލްމުވެރިން ދަތުރުކުރައްވައި، އިސްލާމްދީނުގެ ނޫރު ފެތުރުމަށް ދުރަސްވަރުކުރެވެ. މިގޮ ތުރުކަށް ޚިދުމަތްކުރެއްވި ބައެއް ބޮކާވެރިންގެ އަރަބިކަރައިގެ ބޮކާރީން ހިލޭނޭވެ. މިބޮކާރީން ދަތުރުކުރެއްވި އުޅުއްވި އެކަމާގެ ވިއްޔާރީވެރިންގެ ނަމުވަރުކަރުގެއެވެ. ދިވެހިރާއްޖެ އިސްލާމް ކުރެއްވި މާތް ވަލީވެރިޔާފުޅު ހިލޭނު މިބޮކާރީންގެ ތެރޭގައި ކަމަނ ޒަބޫލުކުރެވެއެވެ.

މާލޭގައި ހުންނަ ދަރުމަވަންތަ ރަސްގެފާނު މިސްކިތަކީ މިދަރުން ބިނާކުރެއްވި މިސްކިތެކެވެ. މިހާރު މިމިސްކިތުގައި އޮތީ ފަހަރު ތަރާޒުކުރެވިފައިވެއެވެ. އެންމެ ފަހުން މިމިސްކިތުގެ އާބާދުކަމަ ފާރުވެސް 2004 ވަނަ އަހަރު، ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ އިސްނެގުމާއި ނަޝަނަލް ރިސަރޗް ޚުބަރުތަކާ ގުޅުއްވައި ކޯޓުގެއަރަފާ މަޝްވަރާކޮށް ޓޫރިޒަމްގެ ޖަނަރަލްއުސްޕޯޓަށް ޑިވެލޮޕްމަންޓް ސަޕޯޓްޖެކްޓް އެއަރްގޮވާގެ ގޮތުގެ މަރާނަތް ކަމާނުނެވެ.

ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ ގޮތުގައި ނިޔަނުދައްގޮތު ނިޔަނުދައްގެ ދަރުމަވަންތަ ރަސްގެފާނު ވަޒީރުގެން ނަމަވެސް އެރަށުގައިވެސް ހުކުރު މިސްކިތް ބިނާކުރައްވައިވެއެވެ.

އަލިގަނޑުމިނަރު އެނގިފައިވާ ގޮތުގައި، އައްސުލްޠާން

މުހައްމަދު އިބްނު ޢަބްދުﷲ ގަދަ، ދިރުވެރި، ހުކުމް ކުރިޔާ ރަސްކަލުވެފައި. ނިޔާވުމިރުންނަ އެހިފާ ފަޒާރީއަސް ކަނޑިގަންނަވައި، ދިރުއޭއުރާ ހަކާކުރެވުނު ބަރަކަލުފިޔަ ފައިރުކަތުގެ ބާރުއަހުރަ ދިރުވެސް ގަނޑުވަޅުގެއްޓުމުގެ ރަސްކަލުކުވޭގެ ޤަވާޢިދުތަކަށް ކަނިޔާސެޓަކު ރަސްކަލުވެފައި. މިރަމަރުގެ ރަސްކަލުގެ ކަންތައްތަކާއި ފަހަރެވްކަން ހޯދުނު ކޮރާނަ ފިރޭމަރަވުން، މިސްކިތްތަކާއި ޤަބުރުސްތާނު ދިރިއުޅެމުން ރަސްކަލުގެ ފިރިހެނުން ބަހާރު ކާމަޝްވަރަކުރުވީއޭވެ. ފިރިހެންކުދިން ދިރާސާކުރުމަށް އެކްސްޕީރިއަންސް ކުރެއްވުމަށް ކަޑަވައިޖަލްމީވެވެ.

އައްސުލްޠާން އިބްރާހީމް އިސްކަންދަރު (އައްވަނަ) ގެ ރަސްކަމުގައި، 1063ހ. ގައި (1652މ. ގައި) ތިޔެއިގައިވާ ސަ. ގަނު މާލިސްކިތް ފިޔަވަޅުކަމުގައި ތިއްވާވައިވާ ގޮތުން، ދަރުމަވަންތަ ރަސްގެފާނު އޭދުގެއްޒެ އެންގުންނަން އިސްލާމްދީނަން ގޮވާފާއިވޯޓުން، އެކަމަށް ދުޢާކުރުން އިޖާބަދިން މިހުންގެ ބިންބަހާ، އެމިއްޔަ ބިންބިމަން ހައްދަވައިދީއްވިއެވެ. އެހެން ބިންބިމަށް ފުރަބަންޖެހަ ބިންކަމުގައި ހަމަޖެއްސެވިއެވެ. އަދި މިސްކިތް ފުރަތްދަސް މުޤައްދަސް ބިންބިން ބަލަހައްޓަމުން އެކި ބިންބިމާއި ރަށްރަށުން ބޮޑު ހަމަޖެއްސެވިއެވެ.

"ބިންޖެހި ކުރުވުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބޮޑުހުރުގެ ބިންބިންކުޑު" މިފޮތުން އަޑުގަނޑުވެރިން މަޖުމާލުބަ ތިއްބޭގޮތުގައި، އައްސުލްޠާން މުހައްމަދު އިބްނު ޢަބްދުﷲ ދީނާއި ދުނިޔޭގެ ކަންބޮޑު ހިންގަވަމުން ގެންދެވި ޖުމުއާ އަބްދުލްބަރަކާތު އަތުވެދަބިރުގެ ފަރާތުގެ މަޖިލިސް. މިޒަދައިން ރަސްކަން ހިންގަވާތު ދުވަސްކަނޑައެޅި މިބޭނާ އެމާލު ކަރާގެ ފުރަ ބަރަކާވަށްޗައެވެ. މިކަރާގެފާނު ފަސްދާރަންޖެހީ ގުދުރަތްކަރަވު ބުނާދޭއެވެ. މިއި އެސްބަބަށްޗަކާ ދިވެހިން އަބުދުލްސް މާބަކަން ހިބައި، ވަރަށް ޚުލޯބޭ އިބްރާހީމާ އުމަރު ބަރަޢަތްޖެހުން ގެންދަ ބޭނުމެވެ.

ދަރުމަވަންތަ ރަސްގެފާނުގެ ރަސްކަން ނިމުނުކަން އަޅެ، ބަލާ ހަމަޖެހޭ ތާރީޚެއް ނުފެނެއެވެ. ދުރު މާލޭގެ ގައި ކޮރިކާވެރިން އަލްސުލްޠާން މަޖިދުގައި ކާވެނިކުރެއްވިޖާ ފަރާނީއެވެ. ހުރީ ބަހަރިކެ ފިލުރަވޭ ބަސްކޮޅުގެ އަލަފީސިފިވެރިޔާ ބަރަކާތުގައި ހުރިކަމަށް ވިދާޅުވެވިއެވެ. ރާޖޭގެ ރަސްކަލުގެ ދައުރެއް ގައި، ދަރުމަވަންތަ ރަސްގެފާނުގެ އުފާރެ ދިނޯދާ ކަޑައި ތަރިކަ ބަރަކަތް މާތްކުރެއްވެމެނީ.

ދަރުމަވަންތަ ރަސްގެފާނު މިސްކިތް (1922މ. ގައި)

ދަރުމަވަންތަ ރަސްގެފާނު މިސްކިތް (2004މ. ގައި)

ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، މާލެ، ދިވެހިރާއްޖެ. 2005މ.